

4. Финансы: учебное пособие под ред. Ковалева В. В. / Ковалев В. В. – М.: ТК Велби, 2003. – С. 7.
5. Бабич А. М. Государственные и муниципальные финансы: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. / Бабич А. М., Павлова Л. Н. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 703 с.
6. Нагребальний В. П. Фінансове право України: Загальна частина: навч. посібник/ За заг. ред. АпрН Укр. В. Н. Нагребного / Негребальний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. – Суми: ВТО Університетська книга. 2004 р. – С. 11.
7. Балабанов А. И. Финансы / Балабанов А. И., Балабанов И. Т. – СПб: Питер, 2002. – С. 14.
8. Дмитренко Е. С. Фінансове право України: загальна частина: навч. Посібник / Дмитренко Е. С. – К.: Алеута: КНТ, 2006. – С. 14.
9. Воронова Л. К. Финансовое право: уч. Пособие для студентов юрид. Вузов и факультетов. / Воронова Л. К., Кучерявенко Н. П. – Харьков: Легас, 2003. – С. 7-9.
10. Леонтьев В. Е. Финансы. Деньги, кредит и банки / Леонтьев В. Е. – М.: ИВЭСЭП, 2003.
11. Грачева Е. Ю. Финансовое право: Учебник / Грачева Е. Ю., Соколова Є. Д. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2004. – 350 с.

Кормич А. І., ОНЮА

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В статье проанализирован институциональный механизм политической системы, основанный на взаимодействии государства и гражданского общества. Определены основные принципы его функционирования.

The article provides the analyses of the political system's institutional mechanism that is based on the cooperation between the state and the civil society. The main principles of the functioning of the such mechanism are also determined.

Проблеми політичної системи розглядаються в роботах багатьох правознавців-теоретиків, конституціоналістів, адміністративістів. Зокрема, окремі аспекти аналізовані в працях П. Рабиновича, О. Скрипнюка, В. Авер'янова та багатьох інших провідних фахівців.

Узагальнення досягнутих результатів досліджень дозволяє зробити акцент на найбільш значимих аспектах розглянутої

проблеми. Насамперед, у центрі уваги з'являється питання вдосконалення механізму взаємодії інститутів держави та суспільства. Саме в цьому ключі варто визначати фактори впливу на процеси формування правової держави, розвиненого громадянського суспільства, забезпечення пріоритету права, реалізації прав і свобод людини, досягнення більш високого рівня та якості життя тощо.

Соціальний прогрес прямо пов'язаний з ефективністю функціонування механізму взаємодії держави і суспільства. У рамках такої взаємодії держава і суспільство виступають складовими елементами цілісної системи. Разом з тим, цілісність не означає відсутності протиріч. Опираючись на теорію соціальної стратифікації, спостерігаючи безпосередні процеси соціальної диференціації, ми в кожному випадку прагнемо співвідносити теоретичні концепції з реальним станом політичних систем.

Теоретичні конструкти еволюційної, конфліктної, стабілізаційної концепції по-різному пояснюють стан політичних систем і поведінку їх основних складових частин, у якості яких виступають держава та суспільство.

При цьому сучасна держава (правова, соціальна, демократична) і громадянське суспільство, у свою чергу, аналізуються як підсистеми, що не тільки діють у рамках складної системи, але і мають специфіку функціонування власних елементів. Все це обумовлює потребу саме системного підходу до питань розвитку й взаємодії держави й суспільства.

Сучасний етап розвитку найчастіше інтерпретується категорією "стійкий розвиток". Концепція Т. Парсонса додала новий імпульс вивченню поведінки такої системи, орієнтованої на стабілізацію. Терміни "адаптація", "інтеграція", "досягнення цілей", "зразок поведінки" характеризують стабілізаційне поведінку системи в реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій [1]. Це стосується як інститутів держави, так і інститутів громадянського суспільства.

Розвиток цих ідей дозволив ряду теоретиків, які аналізують процеси розвитку політичних систем, сформулювати положення про поліфункціональність елементів системи. Р. Мертон, Г. Зиммель, Л. Козер та інші прийшли до висновку, що ті самі фактори можуть по-різному впливати на систему, руйнуючи або інтегруючи її, пристосовуючи систему до навколишніх умов [2].

Таким чином, не тільки об'єктивні – кількісні та якісні показники розвитку держави і суспільства, але і суто суб'єктивні фактори, такі як – вибір моделі взаємодії, форм і методів поведінки, впливу

культурних традицій, норм і принципів правової культури тощо, можуть впливати на стан і функціонування даної системи.

Врахування можливостей всіх цих факторів забезпечує збалансований стан системи, її стабілізацію. Це, у підсумку, дозволяє реалізовувати завдання динамічного розвитку системи, вдосконалення та активізації функцій всіх її елементів.

Подібний системний підхід дозволяє деідеологізувати та деполітизувати проблему стабільного розвитку держави і суспільства, що особливо важливо для України в її перехідному стані.

Акумулюючи матеріальні та нематеріальні ресурси, забезпечуючи правове регулювання і суспільний контроль всіх процесів, ми в такий спосіб стимулюємо функціонування всіх її складових.

Перспективна модель взаємин держави та суспільства вимагає безумовного визнання елементами цієї системи взаємної автономії, прав і обов'язків. Принципове значення в цьому має конституційний порядок, що закріплює обслуговуючу роль держави відносно суспільства, принцип партнерства у взаємодії для реалізації прав, свобод та потреб людини; і нарешті, можливість контролю суспільства над державними інститутами влади. Такий підхід міняє суб'єктно-об'єктну роль елементів системи, створюючи ефективний механізм системи стримувань і противаг у процесі функціонування цілісної системи "державо-суспільство". Крім того, оптимізації функціонування цієї системи буде сприяти розвиток інституціональних форм представництва інтересів, як з боку держави так і з боку громадянського суспільства. Просування організованих інтересів вирівнює дисбаланс системи, удосконалюючи канали прямого та зворотного зв'язку, тим самим впорядковуючи відносини держави та суспільства.

Моделюючи механізм взаємодії держави та громадянського суспільства в якості елементів цілісної системи, ми виділяємо особливу роль принципу соціального партнерства.

Аналіз трансформаційних процесів у сучасній Україні дозволяє оцінити ступінь активності участі в ньому як інститутів держави, так і інститутів громадянського суспільства.

А відсутність або слабкість механізму їхнього співробітництва виступає стримуючим фактором, або деструктивно впливає на якість перетворень, відповідно дестабілізуючи всю систему, породжуючи взаємну безвідповідальність сторін.

Тому, розглядаючи соціальне партнерство в інституціональному та нормативному аспектах, ми можемо з'ясувати роль подібної

моделі взаємодії в підвищенні ефективності функціонування держави і суспільства для рішення всіх соціально значимих завдань. Ряд авторів, таких як Я. Волгін, А. Гальчинський, В. Кравченко, В. Полтавець та інші, розглядали такий механізм функціонування державної та недержавної інфраструктур у процесі узгодження прав, обов'язків і відповідальності.

В сучасних умовах саме соціальне партнерство варто вважати оптимальною моделлю взаємодії держави та громадянського суспільства, здатної регулювати відносини, породжувані різними інтересами сторін, і досягати домовленостей, закріплюючи їх нормативно-правовими актами. Через соціальне партнерство реалізується взаємна відповідальність держави та суспільства.

З одного боку, це висуває особливі вимоги до форми і змісту правового регулювання процесу співробітництва [3, 4]. З іншого, необхідні зміни на рівні свідомості і культури. Ці зміни повинні формувати готовність суб'єктів до конструктивного співробітництва, діалогу та компромісів, заради рішення пріоритетних завдань у сфері економічних і політичних відносин, завдань перспективного розвитку.

Особливе значення соціального партнерства у взаємодії держави з громадянським суспільством пов'язано, по-перше, з тим, що до нього залучені практично всі інститути держави та суспільства. По-друге, що їх спілкування є прямим, а не опосередкованим. І, нарешті, добровільний характер такого співробітництва зводить до мінімуму бюрократичні процедури, підвищуючи рівень відповідальності, ефективності і якості виконання. Домінуючим фактором впливу при цьому виступає не адміністративний примус, а згода, заснована на взаємній довірі.

За допомогою механізму соціального партнерства активізується участь самих громадян та їх об'єднань, що представляють громадянське суспільство, у реформуванні державної влади, проведенні збалансованої політики, спрямованої на зміцнення та економічний ріст держави, на підвищення добробуту громадян, ріст рівня і якості життя людини.

Таке співробітництво розвиває демократичні процедури взаємин держави і суспільства в інституціональному та нормативному аспектах. Так, діяльність Національної ради соціального партнерства, професійних союзів, союзів підприємців і роботодавців та інших інституціональних форм робить практику співробітництва прозорою і контрольованою.

Підписання Генеральної тарифної угоди та колективних договорів, прийняття передбачених ними нормативно-правових актів забезпечує чітке правове регулювання процесу співробітництва.

Міжнародно-правові акти, наприклад, конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці, стимулюють адаптацію національного законодавства в цій сфері до існуючих міжнародних стандартів.

Все це надає моделі співробітництва держави та громадянського суспільства більшу стрункість і динамічність. Така модель знаходить здатність погоджувати державні і недержавні інтереси, знижувати рівень конфліктів в сферах виробництва, трудових відносин, надання послуг та інших важливих напрямках життєдіяльності держави і суспільства.

Важливим аспектом соціального партнерства слід вважати також співробітництво державних органів з органами місцевого самоврядування, та розширення можливостей місцевих громад самостійно вирішувати питання місцевого значення відповідно до Конституції та законів України [5, 6].

У цьому аспекті місцеве самоврядування виступає сприятливою сферою прояву активності та ініціативи людей, подолання їхньої пасивності відносно держави та відчуження від неї [7].

Європейська Хартія місцевого самоврядування, що містить базові принципи сукупного світового досвіду функціонування місцевого самоврядування, служить своєрідним каталізатором удосконалення національного законодавства в цьому напрямку. Адже правова, організаційна, фінансова автономія місцевого самоврядування повинна бути узгоджена із змістом державних інтересів і цілей розвитку всього суспільства.

При такому підході місцеве самоврядування виступає невід'ємним елементом ефективної моделі співробітництва держави та громадянського суспільства, підсилюючи позитивну динаміку такого співробітництва.

Крім того, механізм соціального партнерства дозволяє задіяти джерела недержавного фінансування для рішення важливих проблем суспільного розвитку, включаючи в цей процес так званий третій сектор. Це такі інститути громадянського суспільства як недержавні, неурядові, некомерційні, незалежні, неприбуткові, благодійні організації, фонди, пріоритетним напрямком діяльності яких є соціальний захист і соціальна підтримка різних категорій населення. Також у сферу їхньої діяльності включені питання широкого соціально-гуманітарного спектра – освіта, культура, спорт тощо.

У вигляді добродійності, меценатства, виховних і просвітительських акцій і реалізується специфічна форма спільної відповідальності держави та суспільства за збереження і розвиток правових і культурних традицій, формування ціннісних орієнтацій суспільства, збереження пам'яток історії і культури тощо [8].

Інституціонально-функціональне призначення подібних структур можна класифікувати за рівнями відповідно масштабності розв'язуваних завдань. Це організації, що діють у масштабах всієї країни, регіональні і місцеві, або такі, що реалізують конкретні цільові програми. При цьому їх діяльність не є простим спонсорством, а здатна відтворювати ресурси для подальшої розширеної участі в проектах.

Разом з тим, діяльності недержавних суб'єктів властивий ряд недоліків, що знижують показники ефективності співробітництва держави та суспільства.

Зокрема, ці недоліки стосуються комунікативного рівня, ступеня інформування, певної відособленості та ряду інших.

Але найголовніше в моделі співробітництва держави та громадянського суспільства це, безумовно, розподіл ролей. Держава, зберігаючи за собою функції організації, інформування, контролю та політичного представництва інтересів, не несе відповідальності за наслідки розвитку громадянського суспільства. Зміцнення ж стабільності і прискорення динаміки суспільного розвитку вимагає певного перерозподілу ролей. Як контроль, так і відповідальність повинні бути спільними. Тільки в такому випадку буде досягнутий баланс інтересів, і модель взаємодії держави та суспільства буде ефективною. Участь кожного із суб'єктів цієї моделі буде максимально результативною, що забезпечить оптимальне задоволення інтересів і потреб сторін у процесі вирішення суспільно значимих завдань на будь-якому рівні прийняття та виконання рішень.

При цьому важливо розуміти, що соціальне партнерство це глобальна модель взаємодії держави та суспільства. Функції її поширюються не тільки на трудові відносини, у сфері яких вона виявилася найбільш яскраво, а на всі сфери співробітництва інститутів, що представляють державу та суспільство.

Законодавство, яке стосується зв'язків публічної влади та громадськості, варто аналізувати саме з позицій партнерства влади і громадськості, еліти і маси для успіху трансформаційних процесів. Плідне та відповідальне співробітництво забезпечує

виконання довгострокових стратегічних завдань у внутрішньо-політичній і зовнішньополітичній сферах.

Система консультативних громадських рад при органах державної влади всіх рівнів – яскраве підтвердження пошуку нових інституціональних форм такого співробітництва держави та суспільства, орієнтованої на підвищення ефективності прийняття рішень. Спільно прийняті рішення і спільна участь у їх реалізації створює спільну відповідальність за результати. А наслідком підвищення відповідальності виступає і більш висока якість кінцевого продукту діяльності.

Формуються основні принципи своєрідного соціального діалогу державних і недержавних структур, що регламентують роботу всієї системи конструкта “держава-суспільство”. У підсумку досягається більш чітке розмежування взаємних прав і обов’язків, удосконалюються конкретні процедури реалізації стратегічних і тактичних завдань.

Важливе значення при цьому має сукупність об’єктивних і суб’єктивних факторів, що сприяють як розвитку безпосередніх суб’єктів соціального партнерства, в особі державних і недержавних структур, так і оптимальні умови, що забезпечують їхню взаємодію.

Разом з тим, відбуваються якісні зміни в самому системному підході до стратегій розвитку.

Функціонування політичної системи аналізується з урахуванням впливу різних чинників – політичних, культурних, морально-етичних тощо. Тобто, система диференціюється за якісною специфікою, детермінується різними факторами. Це робить її більш ефективною і врівноваженою з позицій взаємодії держави, суспільства, особи.

І в свою чергу, така система виступає фактором стабільності та прискорює прогрес, тобто забезпечує сталий розвиток суспільства. Досягнення сталого розвитку – це сутнісна оцінка належного рівня та якості життя людини. А це і є головним завданням функціонування сучасної політичної системи.

Література:

1. Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 1996. – С. 34-37.
2. Козер Л. Функции социального конфликта. – М., 2000. – С. 64.
3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Указ Президента України від 15 вересня 2005 року, № 1276.

4. Питання забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 року, № 215.
5. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
7. Соціальне партнерство та муніципальний розвиток / За ред. В. В. Кравченка. – К.: Влад і влада, 1999. – 198 с.
8. Об'єднання громадян, благодійництво та соціальний захист в Україні / укл. О. І. Сущинський. – Львів: Ліґа-Прес, 2000. – 228 с.

Пехник А. В., ОНЮА

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

В данной статье дается ретроспективный анализ концепции социального государства, начиная от античных философов, до современных подходов к пониманию данной категории. Также изучается соотношение правового государства и социального государства, их особенности и специфические черты.

In this article the retrospective analysis of the social state conception, beginning from ancient philosophers to the modern understanding of this category is given. Correlation of legal state and social state, their features and specific lines, are also studied.

Поняття “соціальна держава” було запроваджено до наукового обігу Л. фон Штайном у 1850 році, проте активна теоретична розробка даної проблеми розпочалася в першій половині ХХ ст. Ідеологічною основою “соціальної держави” стали погляди англійського економіста Дж. Кейнса, який обґрунтував необхідність державного втручання в соціально-економічну сферу з метою запобігання економічним кризам, безробіттю, підвищення добробуту населення через перерозподіл доходів між різними соціальними групами.

Великий внесок у розробку проблеми соціальної держави і її інститутів внесли зарубіжні вчені Дж. К. Гелбрейт, Д. Белл, Р. Дарендорф, Дж. Ролз, Е. Хармс, Ф. Нойман, Г. фон Хафєркамп,